

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΝΕΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΒΑΣΩ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΑΡΧΑΙΕΣ ΤΑΦΕΣ ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

Τέσσερις ταφές, οι οποίες χρονολογούνται στον 4ο αιώνα π.Χ., αποκαλύφθηκαν σε οικοπέδο της οδού Μύκαλης στο Μεταξουργείο. Στον ένα τάφο είχε ανεγερθεί μαρμάρινος λέων, μήκους 2 μ. και ύψους 1,5 μ., γεγονός που φανερώνει ότι τουλάχιστον ένας από τους νεκρούς ήταν επιφανής. Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, κρίνοντας το εύρημα ιδιαίτερα σημαντικό, γνωμοδότησε υπέρ της απαλλοτρίωσης του οικοπέδου.

ΕΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΟΣΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΣΕΠΙ

36 κιβώτια με ανθρωπολογικό υλικό (κυρίως οστά), τα οποία είχαν εξαχθεί στη Βιέννη πριν από 40 χρόνια, επέστρεψαν στην Ελλάδα. Το μεγαλύτερο μέρος από το πλικίας 5.200 ετών υλικό προέρχεται από το νεκροταφείο στο Τσέπι Μαραθώνος, και το υπόλοιπο από διάφορες προϊστορικές θέσεις της ηπειρωτικής Ελλάδας. Η μελέτη του υλικού αναμένεται να προσθέσει σημαντικές πληροφορίες για την παλαιοπαθολογία, τη διατροφή και την κοινωνία της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού.

ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Ο αποκατεστημένος χώρος του Ακρωτηρίου Σαντορίνης αναμένεται να πα-

Γιάννης Σακελλαράκης (1936-2010)

Ο Γιάννης Σακελλαράκης υπήρξε ένας από τους μεγάλους αρχαιολόγους που έβγαλε η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Γεννημένος Δάσκαλος είχε το χάρισμα να μεταδίδει το πάθος και τη γνώση σε όσους είχαν την τύχη να τον ακούνε. Ήταν ο κατ' εξοχήν γνώστης της μινωικής αρχαιολογίας. Είναι αυτός που ανέσκαψε το Ιδαίον Άντρον, τη σπηλιά όπου μεγάλωσε ο Δίας, κι όπου έφερε στο φως μοναδικά ευρήματα της μινωικής Κρήτης. Ακόμα, στην Ανεμοσπηλιά, σε ένα μικρό ιερό κορυφής, αναγνώρισε ίχνη ανθρωποθυσίας, προκαλώντας πλήθος αντιδράσεων με την ανακοίνωσή του αυτή. Ο ίδιος έφερε στο φως το ανάκτορο των Αρχανών και το άλλο ιερό κορυφής στη Ζώμινθο. Τέλος, στα Κύθηρα, πάνω από τον Αυλαίμονα, εντόπισε ένα ασύλπτο μινωικό ιερό κορυφής.

Οι δημοσιεύσεις του είναι πολλές. Σοβαρός επιστήμονας και ευαίσθητος

στοχαστής δεν δίστασε να εκφράσει με ποιητική διάθεση την κοσμοθεωρία του. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στα πανεπιστήμια του Αμβούργου και της Χαϊδελβέργης από το οποίο έλαβε το διδακτορικό του.

Μαζί με τη σύζυγο και συνεργάτιδά του, Έφη Σαπουνά-Σακελλαράκη, τιμήθηκαν με διεθνείς διακρίσεις.

Το περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ τιμά τη μνήμη ενός εκλεκτού συνεργάτη.

ραδοθεί στους αρχαιολόγους στα τέλη του προσεχούς Μαΐου, προκειμένου να οργανωθεί και να ανοίξει για το κοινό. Το στέγαστρο που κατασκευάστηκε είναι μια βιοκλιματική κατασκευή από ανοξείδωτο χάλυβα, ξύλο και χόμα και έχει πρόβλεψη ζωής 300 χρόνων. Οι εργασίες που απομένουν εντός του αρ-

χαιολογικού χώρου περιλαμβάνουν τη χάραξη διαδρόμων για τους επισκέπτες, την ανάδειξη των κτιρίων του οικισμού και τις θεματικές εκθέσεις με αρχαία ευρήματα που θα τοποθετηθούν σε ξύλινες προθήκες, κλειστές με γυαλί. Εξωτερικά προβλέπονται η χάραξη διαδρομής από το δρόμο ως την είσοδο του αρχαιολογι-

κού χώρου (περί τα 150 μέτρα) και ειδικός χώρος για επισκέπτες και ξεναγούς στην είσοδο.

ΝΑΥΑΓΙΟ ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΙΣ ΒΟΡΕΙΕΣ ΣΠΟΡΑΔΕΣ

Υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στην περιοχή του Θαλασσιού Πάρκου Αλοννήσου και Βορείων Σποράδων οδήγησε στον εντοπισμό ναυαγίου μεσοβυζαντινών χρόνων. Πρόκειται για συγκέντρωση θραυσμένων κυρίως αμφορέων, που εντοπίζονται σε επικλινή βραχώδη πυθμένα σε βάθος από 17 μέχρι 42 μέτρων. Το ναύαγιο τεκμηριώθηκε φωτογραφικά με ψηφιακές φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης για τη δημιουργία φωτομωσαϊκού, καθώς και με αντίστοιχη στερεοσκοπική ψηφιακή φωτογράφιση. Δειγματοληπτικά ανελκύστηκε ένας αμφορέας. Από τα τοιχώματά του λήφθηκαν δείγματα για την ανίχνευση DNA του περιεχομένου του στο Βιολογικό Εργαστήριο του Πανεπιστημίου Lund στη Σουηδία, με το οποίο συνεργάζεται η επιστημονική ομάδα που διεξήγαγε την έρευνα.

01

ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΘΑΣΟΥ

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ενέκρινε πρόσφατα μελέτη για την αναστήλωση και αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου της Θάσου. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται το αρχαίο θέατρο, που φιλοξενεί παραστάσεις από το 2002, κρίθηκε ακατάλληλη για την ασφάλεια των θεατών. Στο πλαίσιο των αναστηλωτικών εργασιών θα αντικατασταθούν τα εδώλια και οι ξύλινες επενδύσεις.

ΑΝΟΙΧΤΟ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Με διπλάσιο χώρο επαναλειτουργεί το Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, ύστερα από την επέκτασή του κατά 200 τ.μ. Στο μουσείο εκτίθενται 6.175 αρχαιότητες και έργα τέχνης – από αγγεία και ειδώλια έως όπλα και κοσμήματα – που χρονολογούνται από τα προϊστορικά έως τα ρωμαϊκά χρόνια, ενώ στο παλιό αρχοντικό της οικογένειας Μιχαλέα παρουσιάζονται ταφικά πορτρέτα Φαγιούμ, χρυσά κοσμήματα βυζαντινών χρόνων και κοσμήματα λαϊκής τέχνης του 19ου αιώνα.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο ναός που ήρθε στο φως κατά τη διάρκεια των εργασιών κατασκευής του μετρό στην περιοχή του Συντριβανίου στη Θεσσαλονίκη και θεωρείται η παλαιότερη βασιλική της Θεσσαλονίκης, καθώς χρονολογήθηκε τον 5ο αι. μ.Χ., θα μεταφερθεί τελικά στο πάρκο της Θεολογικής Σχολής, έπειτα από πρόταση της Πρυτανείας του Πανεπιστημίου. Στόχος των αρχαιολόγων είναι η παλαιοχριστιανική βασιλική να αποτελέσει χώρο διδασκαλίας των φοιτητών.

01 Αμφορέας από το ναύαγιο μεσοβυζαντινών χρόνων.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

PASSAGES FROM ANTIQUITY TO THE MIDDLE AGES, V

Το 5ο διεθνές συνέδριο της σειράς «Passages from Antiquity to the Middle Ages» διοργανώνεται στο Πανεπιστήμιο του Τάμπερε της Φινλανδίας με στόχο τη διεπιστημονική διερεύνηση της μακράς διάρκειας από την αρχαιότητα έως τους μέσους χρόνους (23-26.08.2012). Το θέμα του συνεδρίου θα είναι «Infirmity. Social and Cultural Approaches to Cure, Caring and Health» και στόχος του είναι να καλυφθεί ένα ευρύ χρονολογικό και γεωγραφικό φάσμα από όλους τους κλάδους των κλασικών και μεσαιωνικών σπουδών, με ιδιαίτερη προτίμηση στις συμβολές με διεπιστημονική και συγκριτική προσέγγιση. Προθεσμία υποβολής συμμετοχής με περιληψη: 15 Σεπτεμβρίου 2011. Πληροφορίες: www.uta.fi/trivium/passages/passages5.html, passages@uta.fi

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Το 31ο Εαρινό Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης και Αρχαιολογίας, το οποίο διοργανώνει κάθε χρόνο η Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρεία, θα διεξαχθεί στην Αθήνα (13-15.05.2011) με ειδικό θέμα «Η μετάβαση από την ύστερη αρχαιότητα στο μεσαιωνικό Βυζάντιο». Το ειδικό θέμα του Συμποσίου θα εστιάσει στους χρόνους από τα μέσα του 6ου έως τα τέλη του 9ου αιώνα, περίοδο κατά την οποία σημειώνονται σημαντικές αλλαγές στην ιστορική διαδρομή της βυζαντινής αυτοκρατορίας ως προς την εδαφική της έκταση, τις δομές και την πληθυσμακή της σύνθεση. Θα εξεταστεί κατά πόσον, σε ποια χρονική περίοδο και με ποιο τρόπο οι αλλαγές αυτές καταγράφονται σε διαφορετικές περιοχές αλλά και σε διαφορετικούς τομείς της ζωής των κατοίκων της αυτοκρατορίας. Προθεσμία υποβολής συμμετοχής

με περίληψη: 11 Μαρτίου 2011 (Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας 22, Αθήνα 106 75, με την ένδειξη: προς την Γραμματεία του Συμποσίου της ΧΑΕ, αρμόδια κ. Αικατερίνη Μακρυνικόλα). Πληροφορίες: 213 2139554, e-mail: chae1884@gmail.com, Δικτυακός τόπος: www.chae.gr.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

**Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

«Ιστορίες νομισμάτων – Αφηγήσεις πόλεων» είναι ο τίτλος έκθεσης που φιλοξενείται στο «ΘΕΑΤΡΟΝ» του Κέντρου Πολιτισμού «Ελληνικός Κόσμος» (Πειραιώς 254, έως τις 28.2.2011). Πρόκειται για την πρώτη παρουσίαση τμήματος της νομισματικής συλλογής του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, που αποτελεί την τέταρτη μεγαλύτερη συλλογή νομισμάτων της Μικράς Ασίας στον κόσμο. Η συλλογή περιλαμβάνει πάνω από 13.000 νομίσματα, που αντιπροσωπεύουν τις περισσότερες περιοχές του αρχαίου ελληνικού κόσμου, από τη σημερινή Γαλλία έως την Αίγυπτο, με έμφαση στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας και της Μικράς Ασίας. Στην έκθεση ο επισκέπτης μέσα από 160 νομίσματα κάνει ένα ταξίδι στο χώρο και το χρόνο, από τη Θράκη έως και τη Μεσοποταμία και από τον 6ο αι. π.Χ. έως και τον 3ο αι. μ.Χ. Εκτός από τις ιστορικές, πολιτικές και θρησκευτικές πληροφορίες που μας παρέχει η εικονογραφία των νομισμάτων, μπορεί κανείς να αντλήσει και οικονομικές πληροφορίες για νομισματικές μεταρρυθμίσεις, όπως υποτιμήσεις, αλλά και για την έλλειψη μετάλλου για την κοπή νομισμάτων. Στην έκθεση παρουσιάζονται νομίσματα που απεικονίζουν: θεούς, θεότητες, νύμφες και ήρωες οι οποίοι λατρεύονταν στην πόλη ή το βασίλειο που εξέδιδε το νόμισμα, αναπαραστάσεις ναών και δημόσιων κτηρίων, αγάλματα που κοσμούσαν ιερά ή δημόσιους χώρους, τη χλωρίδα και

την πανίδα της περιοχής, θέματα από την *Ιλιάδα*, μυθικά όντα, σκηνές ή αντικείμενα της καθημερινής ζωής κ.ά. Επίσης τα νομίσματα παρέχουν πληροφορίες για ιστορικά γεγονότα, όπως η διεξαγωγή κάποιου πολέμου, η μετονομασία πόλεων, η κτίση πόλης ή αποικίας, η σύναψη συμμαχίας μεταξύ πόλεων κ.ά.

Η έκθεση συνοδεύεται από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα νομίσματα διηγούνται», το οποίο απευθύνεται σε μαθητές από Γ' Δημοτικού έως Γ' Λυκείου. Πληροφορίες: 212 2540323.

**ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΤΗΣ ΠΛΑΚΕΝΤΙΑΣ:
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕ
ΤΟ ΜΥΘΟ**

Έκθεση για την ιστορία και το θρύλο της Δούκισσας της Πλακεντίας, της Sophie Barbé de Marbois, Duchesse de Plaisance, διοργανώνει το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο (Βασ. Σοφίας 22, 15.12.2010-13.2.2011). Στόχος της έκθεσης είναι να αναδειχθούν άγνωστες πτυχές της προσωπικότητας και της δράσης της Δούκισσας της Πλακεντίας στην Ελλάδα. Η καταγωγή της από την Αμερική, ο έγγαμος βίος της στη Γαλλία, η εγκατάστασή της στην Αθήνα του Όθωνα, η φιλανθρωπική της δράση και η επιχειρηματική της δραστηριότητα θα παρουσιαστούν μέσα από έργα τέχνης, αρχαιολογικό και μαρτυρίες συγχρόνων της. Θα συμπεριληφθούν επίσης σχεδόν όλες οι μεταγενέστερες μυθιστορηματικές αποδόσεις της ζωής της που συνέβαλαν όχι μόνο στη διατήρηση της φήμης της, αλλά κυρίως στη διαιώνιση του μύθου της. Πληροφορίες: 210 7211027.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΚΙΩΝΗΣ 1887- 1968

Αυτός είναι ο τίτλος έκθεσης που διοργανώνει το Μουσείο Μπενάκη (κτίριο οδού Πειραιώς) και στην οποία παρουσιάζεται το μεγαλύτερο μέρος του ζωγραφικού και αρχιτεκτονικού έργου του Δημήτρη Πικιώνη (16.12.2010-6.3.2011). Στο πρώτο μέρος της έκθεσης παρουσιάζεται το ζωγραφικό του έργο στις ενότητες που ο ίδιος είχε προσδιορίσει: «Από τη

02

02 Νομίσματα από τη νομισματική συλλογή του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.

Φύση», «Αναμνήσεις από το Παρίσι», «Αρχαία», «Βυζαντινά», «της Φαντασίας», «Λαϊκά». Στο δεύτερο μέρος της έκθεσης παρουσιάζεται το σύνολο του αρχιτεκτονικού του έργου, μελέτες του για την αρχιτεκτονική της Ζαγοράς και της Καστοριάς, τμήμα της μελέτης του για τη λαϊκή αρχιτεκτονική της Χίου, τεύχη του περιοδικού *Το 3ο μάτι* (στην σύνταξη του οποίου συνεργάστηκαν

Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Στρατής Δούκας, Σπύρος Παπαλουκάς, Σωκράτης Καραντινός, Τάκης Παπατσώνης, Μιχάλης Τόμπρος, Άγγελος Θεοδωρόπουλος) καθώς και τεκμήρια των σχέσεων του με ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης όπως ο Giorgio de Chirico, ο Μπουζιάνης, ο Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, ο Γιάννης Τσαρούχης, ο Άγγελος Σικελιανός, ο Walter Gropius, ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης κ.ά. Πληροφορίες: 210 3453111.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Δύο διαλέξεις έχει προγραμματίσει η Εταιρεία Μελέτης της Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας για το επόμενο διάστημα. Συγκεκριμένα, ο Κ. Γιαννακός θα μιλήσει με θέμα «Το αιγαικό ζίφος της Χαττούσας και οι γραπτές μαρτυρίες γύρω από τις ανταλλαγές τεχνολογίας στην Εποχή του Χαλκού» (17.1.2011, 18:30) και ο Στρ. Θεοδοσίου για τη «μέτρηση του χρόνου στην Αρχαία Ελλάδα» (31.1.2011, 18:30). Οι διαλέξεις θα γίνουν στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών (Παπαρρηγοπούλου 5-7, Πλατεία Κλαυθμώνος).

Η ΖΩΦΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

Διάλεξη με θέμα «Η ζωφόρος του εορτολογίου στη Μικρή Μπρόπολη της Αθήνας» θα δώσει η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών Όλγα Παλαγγιά στο πλαίσιο της σειράς ομιλιών της Αρχαιολογικής Εταιρείας (24.1.2011, 19:00, Αρχαιολογική Εταιρεία, Πανεπιστημίου 22).

ΔΙΑΛΕΞΗ ΤΟΥ ΙΑΝ HODDER

«Engaging Communities Past and Present at Catalhöyük» είναι το θέμα διάλεξης που θα δώσει ο καθηγητής Ian Hodder (26.1.2011, 19:00, Cotsen Hall, Αναπήρων Πολέμου 9). Η διάλε-

ξη εντάσσεται στον κύκλο των ανοικτών δημόσιων διαλέξεων από διακεκριμένους ειδικούς και ακαδημαϊκούς που διοργανώνει η «Πρωτοβουλία για την Ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» με στόχο την ενημέρωση του κοινού, των ερευνητών και των φοιτητών για τις τρέχουσες εξελίξεις στον τομέα της διαχείρισης, προστασίας και ανάδειξης των αρχαιολογικών χώρων.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Συνεχίζονται οι διαλέξεις που διοργανώνει η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών. Το επόμενο διάστημα θα μιλήσουν οι: J. Bennet («Telltale Depictions: A Contextual View of Mycenaean Wall-Paintings», 11.2.2011), S. Blazevska («New Excavations at Stobi, 2009-2010», 22.2.2011), M. MacKinnon («Animals in the Agora: Reconstructing Cultural Life in Ancient Athens from Zooarchaeological Remains», 5.4.2011), E. Χατζηβασιλείου («The Americans and the Greeks, 1949-1959: Intervention and Modernization», 12.4.2011). Οι διαλέξεις θα λάβουν χώρα στο κτίριο της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών (Cotsen Hall, Αναπήρων Πολέμου 9, 19:00). Πληροφορίες: 210 7236313.

BIBLIA

THE ART OF PRAXITELES III,

THE ADVANCED MATURITY

OF THE SCULPTOR

Antonio Corso

εκδ. «L'Erma» di Bretschneider,

Roma 2010

Μόλις κυκλοφόρησε η αξιολογη μελέτη του Antonio Corso, που αποτελεί τον τρίτο στη σειρά τόμο για το έργο του Πραξιτέλη (I 2004, II 2007). Εδώ ο συγγραφέας ασχολείται με την περίοδο μεταξύ του τέλους του 360 έως περίπου το 355 π.Χ., όταν ο Πραξιτέλης φιλοτέχνησε οκτώ έργα – μεμονωμένα αγάλματα και συμπλέγματα – τα οποία περιγράφονται,

αναλύονται, συγκρίνονται με αντίγραφα, απεικονίσεις σε αγγεία και σε νομίσματα, ενώ εξετάζονται και γραπτές μαρτυρίες. Σημειώσεις και πλούσιο φωτογραφικό υλικό συμπληρώνουν τον τόμο. Το έργο αυτό είναι εξαιρετικά χρήσιμο για τη βαθιά κατανόηση της αρχαίας ελληνικής τέχνης. Ελπίζουμε σύντομα να εκδοθεί και στα ελληνικά.

ΣΥΡΟΣ ΑΠΟ ΨΗΛΑ

Αριστείδης Χ. Κοντογεώργης

εκδ. Παλαμάρης, Τήνος 2009

Πρωτότυπη οπτική γωνία αυτή που μας προσφέρει το λεύκωμα ετούτο. Με μια ματιά βλέπουμε το ανάγλυφο του τοπίου. Αντιλαμβανόμαστε τον ιστό δόμησης των διαφόρων χωριών και κατανοούμε την αλληλουχία στη δόμηση των οικισμών και, τέλος, απολαμβάνουμε τις γαλάζιες παραλίες στις οποίες βουτάν τα ξερά κυκλαδίτικα βράχια.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΣΕΛΑ

Βιργινία Ματσέλη,

Άρης Τσαραβόπουλος

εκδ. Μουσείο Μπενάκη

Αθήνα 2010

Σεντούκι, μπαούλο, καναβέτα και σε όλες τις γλωσσικές παραλλαγές της, η ελληνική κασέλα ανοίγει και παρουσιάζει τα μυστικά και την ομορφιά της μέσα από το καλαισθητό λεύκωμα που αποθησαυρίζει τη θαυμαστή ποικιλομορφία του δημοφιλούς κάποτε και πλέον λησμονημένου επίπλου. Πλούσια εικονογραφημένη η εν λόγω έκδοση αποτελεί καρπό της πολυετούς ερευνητικής εργασίας της εθνολόγου Βιργινίας Ματσέλη και του αρχαιολόγου Άρη Τσαραβόπουλου. Οι συγγραφείς δεν περιορίστηκαν απλώς στην εξαντλητική καταγραφή των τύπων της κασέλας, αλλά προχώρησαν και σε ερμηνεία των πλούσιων διακοσμήσεων προσφέροντας στον αναγνώστη πολύτιμα ερμηνευτικά κλειδιά στα μυστικά των χαρακτηριστικών αυτών επίπλων της ελληνικής παράδοσης. Το αποτέλεσμα είναι το ανεκτίμητο corpus, όπου βρίσκονται συγκεντρωμένα και ταξινομημένα

τα πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα ελληνικής κασέλας από τις διάφορες περιοχές της επικράτειας.

Στην εποχή μας η κασέλα «ταξιδεύει», όχι πλέον με τη νύφη ή το γαμπρό, με το ναυτικό ή τον ξενιτεμένο, αλλά με τον έμπορο-γυρολόγο που την αρπάζει κυριολεκτικά από το χώρο της για να τη μεταφέρει στα αστικά κέντρα, όπου θα πουληθεί ως αντίκα. Στην καλύτερη περίπτωση, θα καταλήξει σε μουσείο με λαογραφικό ή πολυσυλλεκτικό χαρακτήρα.

Αργυρώ Μαυροζούμη

ΤΑ ΜΑΝΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΕΛΛΑΔΑΣ

Ελένη Δραγώνα

εκδ. Αρχέτυπο, Θεσσαλονίκη 2009

Η συγγραφέας, σε ένα σύντομο και περιεκτικό πρώτο κεφάλαιο, μας πληροφορεί σχετικά με τη μαντική τέχνη. Κατόπιν μας οδηγεί «Εκεί όπου μιλούσαν οι θεοί», στα μαντεία της κυρίως Ελλάδας και σε αυτά της Μ. Ασίας, τόσο στα παγκοσμίως γνωστά όσο και στα λιγότερο επιφανή, για να κλείσει με τα Ονειρομαντεία και τα Νεκρομαντεία. Κάνοντας μια περιπλάνηση στους χώρους που στήριζαν την πίστη των αρχαίων στο υπερφυσικό, εκεί όπου μάθαιναν τη βούληση των θεών, βλέπουμε πόσο κοντά στους αρχαίους είμαστε αλλά και πόσα πράγματα μας διαφεύγουν.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Ζωή Βαλάση

εκδ. Ελληνικά Γράμματα

Αθήνα 2010

Γνωστή η Ζωή Βαλάση για την ωραία της γραφή παιδικών βιβλίων, μας δίνει μια Μυθολογία ευκολοδιάβαστη και πέρα από την καθιερωμένη τυπική διήγηση, χαρούμενη και ζωντανή, χάρη και στην πολύχρωμη εικονογράφηση της Βάλλυς Λιάπη που ακολουθεί τα σχέδια των αρχαίων ελληνικών αγγείων χαρίζοντάς τους χρώματα, σαν αυτά που τελευταία αναγνωρίζουν οι αρχαιολόγοι στα αγάλματα. Το μικρό

αλλά πολύτιμο αυτό βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα και από τους γονείς των παιδιών.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ

ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

Αιμίλιος Μιρώ

εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2010

Κυκλοφόρησε σε νέα έκδοση, πολύ ενδιαφέρουσα και καλογραμμένη –σε άριστη μετάφραση Κ. Παναγιώτου– *Η καθημερινή ζωή στην εποχή του Ομήρου*. Ο Μιρώ ανήκει στη γενιά εκείνων που μελετούσαν ένα θέμα σφαιρικά και εξαντλητικά. Τα στοιχεία που προσφέρει είναι προϊόν βαθιάς γνώσης και ώριμης σκέψης. Μας ξεναγεί στον κόσμο του Ομήρου προετοιμάζοντάς μας για το πολιτισμικό θαύμα που τον ακολουθεί.

Ο ΚΥΜΑΙΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΡΤΣΑΣ

Μ.Γ. Βαρβούνης

Μορφωτικός και Εκπολιτιστικός

Σύλλογος Κύμης, Αθήνα 2010

Λαϊκός ποιητής, ο Χαρτσάς (1880-1976) άφησε εκτενές έργο, μέσα από τη μελέτη και την έκδοση του οποίου ο Μ.Γ. Βαρβούνης αντλεί σημαντικές πληροφορίες για τη σύγχρονη ιστορία και τη λαογραφία της Κύμης.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΗΣ

ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΜΗ

ΚΑΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ

Αλεξάνδρα Γουλάκη-Βουτυρά

Επιστημονική Επετηρίδα της

Πολυτεχνικής Σχολής, Τμ.

Αρχιτεκτόνων, τ. ΙΑ, Θεσσαλονίκη

1988, Επανεκτύπωση Μορφωτικός

και Εκπολιτιστικός Σύλλογος Κύμης,

Αθήνα 2010

Πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη που φέρνει στο φως τη διαδικασία της κατασκευής του τέμπλου. Από την παραγγελία με τους όρους και τις συμφωνίες, έως τα πέντε έγγραφα του αρχείου της οικογένειας του Β. Χαλεπά και τα κατάστιχα

λογαριασμών της επιχείρησης Ιωάννου Χαλεπά (πατέρα του Γιαννούλη Χαλεπά), με τις αναλυτικές παραγγελίες των μαρμάρων για το τέμπλο, η ερευνήτρια παρακολουθεί, βήμα προς βήμα, την τελείωση του έργου που έγινε επάνω σε σχέδια του μηχανικού Ν. Σιδερίδη με εργολαβία Ιωάννου Χαλεπά, το 1891.

ΘΕΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Κωνσταντίνος Μαντάς

Εκδ. Βερέττα, Ρόδος 2010

Ο Κ. Μαντάς είναι γνωστός στους αναγνώστες του περιοδικού μας από τις πάντοτε πολύ ενδιαφέρουσες μελέτες του. Στο βιβλίο αυτό έχει συγκεντρώσει εννέα μελέτες, συνεισφέροντας στη γνώση μας, σε θέματα κοινωνικής ιστορίας. 1) *Αρχαία Σπάρτη: Μύθος και πραγματικότητα*. Κυριολεκτικά, μας ανοίγει τα μάτια, δείχνοντάς μας την αληθινή όψη της σπαρτιατικής κοινωνίας, η οποία δεν ήταν πάντοτε συντηρητική και απόλυτη αλλά μέχρι τη ρωμαϊκή περίοδο δέχτηκε πολυάριθμες μεταβολές. 2) *Γάμος, Οικογένεια, Σεξουαλικότητα*. Βασισμένος στην αρχαιοελληνική γραμματεία, παράλληλα με τις μελέτες άλλων ερευνητών, ο συγγραφέας κάνει μια εμπειριστικώς κριτική μελέτη του θέματος. 3) *Ο γυναικείος αθλητισμός στην Αρχαιότητα*. Άλλο ένα θέμα που χρειαζόταν τη σφαιρική ματιά του Κ. Μαντά για να αποδοθεί σύντομα και περιεκτικά. 4) *Η ελιά και το λάδι στην Αρχαιότητα: Μια μικρή ιστορική αναδρομή*. Ο τίτλος της μελέτης δίνει το στίγμα. 5) *Σιτοδεία. Προβλήματα επιβίωσης και τρόποι αντιμετώπισής τους στο ελληνορόφονο τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*. Εδώ βλέπουμε πώς αντιμετωπιζόταν το κοινωνικό πρόβλημα της σιτοδείας και του λιμού από τη ρωμαϊκή διοίκηση. 6) *Πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις της Δεύτερης Σοφιστικής*. Μεταξύ 1ου και 3ου αι. μ.Χ αναπτύχθηκε στην Ελλάδα το κίνημα αυτό που υπερασπίστηκε με πάθος την ελληνική γλώσσα και πρόσφατα μόνο, έγινε αντικείμενο μελέτης. 7) *Οι επιτύμ-*

βιες επιγραφές της ρωμαϊκής Μ. Ασίας: αντιλήψεις για τη ζωή και το θάνατο. Η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν μεταβάλλεται εύκολα, έτσι, η μετά θάνατον διατήρηση της μνήμης υπήρξε πάντοτε μια από τις βασικές έγνοιες της ζωής. 8) *Η θέση της γυναίκας στην ύστερη Αρχαιότητα: 4ος-7ος μ.Χ. αι.* Πρόκειται για μια εικόνα της γυναίκας όπως μόνο τα τελευταία χρόνια, τόλμησαν να αντιμετωπίσουν οι μελετητές. 9) *Ο πρώιμος Χριστιανισμός και τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής του.* Στην τελευταία αυτή μελέτη, μας δίνεται η δυνατότητα να κατανοήσουμε τους πολιτικο-κοινωνικούς μηχανισμούς των 3ου και 4ου αι. που ευνόησαν τη διάδοση του Χριστιανισμού.

ΑΡΧΕΙΟ ΕΥΒΟΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ,
ΤΟΜ. 27 ΚΑΙ 28
εκδ. Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών,
Αθήνα 2010

Κυκλοφόρησαν οι τόμοι ΛΖ' (2007) και ΛΗ' (2008-2009) του Αρχείου Ευβοϊκών Μελετών, αφιερωμένοι αντίστοιχα στον τυπογράφο Χρήστο Γ. Μανουσαρίδη και στους Ιωάννη Παπαλουίζο, Χρυσόστομο Θέμελη, Αθανάσιο Αβέλλιο, Αχιλλέα Παπαθανασίου και Γεώργιο Μαγκούτα, που πρόσφατα έφυγαν από τη ζωή. Πάντοτε ενδιαφέρουσες οι μελέτες που δημοσιεύονται αλλά και τα κείμενα που περιλαμβάνονται στα «Σύμμικτα Ευβοϊκά». Στον τόμο 27 περιέχονται οι εξής μελέτες: Α. Χατζηπαναγιώτου, «Σωστική ανασκαφή σε αρχαία εγκατάσταση αγροτικού χαρακτήρα στην Καρυστία». Τ. Κανάρη, «Οι τοιχογραφίες του Κυρίως Ναού του Καθολικού της Μονής Γαλατάκη στη Λίμνη Ευβοίας». Σ. Μαμαλούκος / Χ. Πινάτσι, «Συμπληρωματικά στοιχεία για το Καθολικό της Μονής Περιβλέπτου στα Πολιτικά της Εύβοιας». Π. Ανδρούδης, «Ο πύργος του ποιητή Γεωργίου Δροσίδη στις Γούβες Ευβοίας». Χ.Δ. Φαράντος, «Ο Νομάρχης Ευβοίας Γεώργιος Ζαχ. Αινιάν και το «Ημερολόγιον της κατά την Επαρχίαν Καρυστίαν κατά Ιούνιον μήνα του 1835 έτους περιοδείας μου»». Μ.Χρ. Αλε-

ξανδρής, ««Η Μάννα του χωριού» Αμελάντων Ευβοίας». Β.Ι. Παπαγρηγορίου, «Αιολική ενέργεια: Με ποιους όρους». Χ.Δ. Φαράντος, «Ο Γιάννης Π. Γκίκας ως στιχουργός». Ο τόμος 28 περιέχει τις εξής μελέτες: Α. Χατζηδημητρίου, «Τα αρχαιολογικά ευρήματα της Βόρειας Καρυστίας στο πέρασμα ενός αιώνα (...).» Μ. Χιδίρογλου, «Οχυρώσεις, πύργοι, δρακόσπιτα και αγροικίες στη Νότια Εύβοια». Χ.Δ. Φαράντος, «Ο αγιογράφος Ιωάννης απ' τη Βυζίτσα του Πηλίου και το έργο του στη Βόρεια Εύβοια». Τ.-Π. Σκώττη, «Ο Παντελής Γ. Ζωγράφος και η αντιγραφική έργων βυζαντινής τέχνης στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα». Κ. Τζαβάρας, «Ογδόντα επιστολές προς τον Σπύρο Κριεζώτη από το 1904 έως το 1914». Ο.Θρ. Παπαστρατής, «Λέλα Καραγιάννη (1899-1944)(...)». Ε. Μπαλτά, «Η καταγραφή των Μικρασιατικών συνοικισμών της Εύβοιας από το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών (1948-1964)». Μ.Γ. Ποντίκης, «Κυμαϊκή Ατμοπλοΐα (...).» Μ.Χρ. Αλεξανδρής, «Δημώδη ονόματα της Ευβοϊκής χλωρίδας». Χ.Δ. Φαράντος, «Η Μονή Οσίου Νικολάου του Σικελιώτου στο Μετόχι Διρφύων Ευβοίας». Χ.Κ. Μητροπέτρος, «Εργογραφία Γιάννη Π. Γκίκας».

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΡΚΑΔΙΑ

Θανάσης Κυριαζόπουλος και Κώστας Πανόπουλος
εκδ. Οδός Αρκαδίας,
Τρίπολη 2006 και 2010

Η «Οδός Αρκαδίας-Πολιτισμός» είναι η τοπική εφημερίδα της Τρίπολης, χάρη στην οποία γεννήθηκε το σημαντικό αυτό πόνημα. Έχουν κυκλοφορήσει οι δύο πρώτοι τόμοι της «Πνευματικής Αρκαδίας», που σχεδιάζεται να συμπληρωθεί ως τετράτομο έργο. Σημαντικό έργο για τη γνώση ενός ξεχωριστού τύπου που έβγαλε πολλές σπουδαίες προσωπικότητες, ξεκινά με δύο εισαγωγικά κεφάλαια: την «Ιστορική Επισκόπηση της Αρκαδίας», από τη μυθολογία στην Ιστορία και συνεχίζει με «Το ιδεολογικό ρεύμα του Αρκαδισμού και την εξακτίωσή του στην Ευρώπη». Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στα «Αρχαία Χρόνια» όπου δίνονται αλφαβητικά σύντομες βιογραφίες των σπουδαιών προσωπικοτήτων και ένα δείγμα γραφής τους. Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τα «Νεότερα Χρόνια», δηλαδή από τον 15ο έως και τον 20ό αιώνα. Ο δεύτερος τόμος περιέχει βιογραφίες συγγραφέων, καλλιτεχνών και πολιτικών του 20ού-21ου αι., ενώ, όπως ανακοινώνεται στον πρόλογο του 1ου τόμου, ο τρίτος θα περιέχει τους συλλόγους και πνευματικούς φορείς της Αρκαδίας από το 1821 μέχρι σήμερα.

Η θεωρία του Βρετανού Καθηγητή Ανατομίας J. Musgrave ότι ο νεκρός βασιλιάς του τάφου II της Βεργίνας είναι ο Φίλιππος Β' δεν επαληθεύεται από τις αρχαίες ελληνικές, και όχι μόνο, πηγές της Ιστορίας

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Από τον Τριαντάφυλλο Παπαζών λάβαμε την παρακάτω επιστολή:

Η θεωρία του Βρετανού Καθηγητή Ανατομίας J. Musgrave ότι ο νεκρός βασιλιάς του τάφου II της Βεργίνας είναι ο Φίλιππος Β' δεν επαληθεύεται από τις αρχαίες ελληνικές, και όχι μόνο, πηγές της Ιστορίας

Με την υπόψη θεωρία, η οποία δημοσιεύτηκε στον ελληνικό και ξένο τύπο και μεταδόθηκε από τα ΜΜΕ (Σεπτ. 2010), ο Δρ Musgrave επιβεβαιώνει την ίδια θεωρία του Καθηγητή Αρχαιολογίας Μ. Ανδρόνικου για την ταυτότητα του ίδιου νεκρού που ανακάλυψε στις ανασκαφές του το 1997-80 στη Βεργίνας.

Δεν είμαι Αρχαιολόγος. Είμαι Ιστορικός Ερευνητής και αρκετά χρόνια τώρα ασχολούμαι ερευνητικά και συγγραφικά με την ταυτότητα των νεκρών στους βασιλικούς τάφους της Βεργίνας.

Έγραφα δύο σχετικά βιβλία (1993 και 2001), και από το 2000 μέχρι τώρα σειρά άρθρων και μελετών μου κυρίως με το παραπάνω θέμα έχουν δημοσιευτεί στο περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες* του Ιδρύματος Μελετών Λαμπράκη.

Με την εμπειρία αυτή θα προσπαθήσω να παρουσιάσω παρακάτω, για το επίμαχο αυτό θέμα, πληροφορίες των αρχαίων Ελληνικών και νεότερων πηγών οι οποίες περιληπτικά έχουν ως εξής:

• Το 274/273 π.Χ. όταν βασιλιάς της Μακεδονίας ήταν ο Αντίγονος Γονατάς, ο

βασιλιάς της Ηπείρου Πύρρος εισέβαλε αιφνιδιαστικά στη Μακεδονία και μέσα σε ελάχιστο χρόνο κατέλαβε ένα μεγάλο μέρος της (Πλουτ. *Πύρρος* 26, Παιουσία *Αττικά* Α 12-13).

• Όταν τα στρατεύματα του Πύρρου έφτασαν στις αρχαίες Αιγές (Βεργίνα), όπου υπήρχε το βασιλικό Νεκροταφείο, «εσύλψαν όλους («άπαντας») τους τάφους, διασκόρπισαν τα οστά όλων των βασιλέων και αφαίρεσαν όλα τα κτερίσματα» (Πλουτ. *Πύρρος* 26, Διόδ. Σικελιώτης 22), «τα οποία ο Πύρρος δώρισε στη συνέχεια στο Ναό της Ιωνίδας Αθηνάς παρά τη Λάρισα και στο Ναό του Διός στη Δωδώνη» (Παιουσία *Αττικά* Α 13.3, πρβλ. *Παλατινή Ανθολογία*, τ. Α' 6, σελ.182).

• Ο Πύρρος, για την ολοκλήρωση του καταστροφικού του έργου, εγκατέστησε στις Αιγές Φρουρά μισθοφόρων Γαλατών, η οποία παρέμεινε εκεί μέχρι τον επόμενο χρόνο, οπότε και απελευθερώθηκε η Μακεδονία από τους εισβολείς (Πλουτ. *Πύρρος* 26).

Μέσα στους «άπαντας» περιλαμβάνονται, όπως προκύπτει, και οι τάφοι του βασιλιά Φιλίππου Β' και του γιου του Αρριδαίου-Φιλίππου, που τάφηκαν στο βασιλικό Νεκροταφείο 62 και 42 χρόνια αντίστοιχα πριν από τη σύλησή τους και δεν ήταν δυνατό να διασωθούν, αφού η θέση τους ήταν σε όλους γνωστή.

Μέχρι το 1977, μας πληροφορεί ο Καθηγητής Ανδρόνικος, ότι στην περιοχή της Βεργίνας είχαν ανασκαφεί 9 μακεδονικοί τάφοι και είχαν συληθεί όλοι (Μ. Ανδρόνικος, *Βεργίνα. Οι βασιλικοί τάφοι*, Αθήνα 1984, σ. 219).

Η σύληση όλων των τάφων στο βασιλικό Νεκροταφείο των Αιγών το 274 π.Χ. αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός που σηματοδοτεί μια καταλυτική πραγματικότητα, σύμφωνα με την οποία:

Άλλοι ήταν οι Μακεδόνες βασιλείς που είχαν ταφεί στους τάφους αυτούς πριν από το 274 π.Χ. και τα οστά τους διασκορπίστηκαν από τον Πύρρο. Άλλοι είναι οι επίσης Μακεδόνες βασιλείς που επανατάφηκαν στους ίδιους τάφους μετά το 273 π.Χ. επί της βασιλείας του Αντίγο-

νου Γονατά και στους οποίους ανήκουν τα οστά και τα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν από τον Καθηγητή Ανδρόνικο και υπάρχουν σήμερα στους τάφους αυτούς και στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Βεργίνας, προκαλώντας την εθνική υπερφάνεια των Πανελλήνων και τον παγκόσμιο θαυμασμό για τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό.

Στο ίδιο νεκροταφείο πριν από 32 περίπου χρόνια ο Καθηγητής Αρχαιολογίας του ΑΠΘ Μαν. Ανδρόνικος με συνεργάτες έξι συναδέλφους του, του ιδίου Πανεπιστημίου, ύστερα από επιτυχείς ανασκαφές ανακάλυψε τρεις βασιλικούς τάφους (I, II, III).

Οι δύο από αυτούς (II, III) βρέθηκαν ασύλπτοι και αποδόθηκαν από τον ίδιο καθηγητή, μαζί με όλα τα κτίσματα και την περίφημη τοιχογραφία του κυνηγιού, στο βασιλιά Φίλιππο Β' και στην τελευταία του σύζυγο Κλεοπάτρα, ο τάφος III ονομάστηκε «Τάφος του Πρίγκιπα» και ο τάφος I «Τάφος της Περσεφόνης» (Ανδρόνικος, *ό.π.*).

Ο βασιλιάς Φίλιππος Β' άλλωστε, όπως προκύπτει από σημαντικά αποδεικτικά στοιχεία, δεν τάφηκε στον τάφο II, αλλά στον τάφο III. Η ζωφόρος του προθαλάμου που, όπως προκύπτει από σχετική έρευνα, είναι έργο του Απελλί, αποκαλύπτει κατά τρόπο βέβαιο την ταυτότητα του.

Ο Καθηγητής Ανδρόνικος, στο ίδιο βιβλίο του, αναφέρεται στη σύληση των βασιλικών τάφων από τον Πύρρο, αλλά διατυπώνει την άποψη ότι «... από αυτήν εντελώς συμπτωματικά φαίνεται ότι γλίτωσε ο τάφος του Φιλίππου Β'» (Ανδρόνικος, *ό.π.*, σ. 230).

Η άποψη αυτή αποτέλεσε την απαρχή μιας σοβαρής ιστορικής πλάνης στην οποία, όπως προκύπτει, στηρίζονται τα τελικά συμπεράσματά του για την ταυτότητα των νεκρών της Βεργίνας, την ερμηνεία των κτερισμάτων και κυρίως της «τοιχογραφίας του κυνηγιού» στην οποία εντοπίζει έφιππο το βασιλιά Φίλιππο Β' να αντιμετωπίζει ένα λιοντάρι. Από τη σχετική μας έρευνα προκύπτει ότι το κυνήγι αυτό δεν έγινε στη Μακεδονία αλλά «στη Βακτριανή το 327

π.Χ.», εννιά χρόνια μετά το θάνατο του βασιλιά Φιλίππου Β' (Αρρ., *Αλεξ. Ανάβ.* Δ 13).

Με βάση τις πληροφορίες των αρχαίων ιστορικών, σε συνδυασμό με τα ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των οστών και του κρανίου του νεκρού βασιλιά, καθώς και τα ταφικά κτίσματα και ευρήματα, **σχημάτισα διαφορετική άποψη από εκείνη του Καθηγητή Ανδρόνικου και το 1993 έγραφα ένα σχετικό βιβλίο που κατέληγε στο συμπέρασμα ότι:**

- Ο τάφος II δεν ανήκει στο βασιλιά Φίλιππο Β' και στην τελευταία του γυναίκα Κλεοπάτρα.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται μεταξύ των άλλων και από σχετική δημοσιευθείσα έκθεση του Καθηγητή Ανθρωπολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, κ. Ν. Ξηροτύρη και της συναδέλφου του κας Franziska Langensheidt, που πρώτοι εκλήθησαν και εξέτασαν τα οστά και αποφάνθηκαν ότι: «Από την ανθρωπολογική ανάλυση δεν προκύπτει καθαρή απόδειξη ότι τα οστά είναι του βασιλιά Φιλίππου Β' και της τελευταίας του συζύγου Κλεοπάτρας. Στο ίδιο συμπέρασμα για το Φίλιππο Β' κατέληξε αργότερα και ο Καθ. Ανθρωπολογίας Αντ. Μπαρτσιώκας μόνο που αντί του Φιλίππου Β' αποδίδει τα οστά στον Αρριδαίο» (Αρχαιολ. Ελλην. Εφημερίδα, 1981, σ. 142 κ.εξ., περιοδικό *Archaeology NY*, 20.04.2000, *Science*, 21.04.2000, Λονδίνο, εφημ. *Independent*, 21.04.2000, Λονδίνο).

Δεν γνωρίζω τους λόγους για τους οποίους στη συνέχεια εκλήθη βρετανική ομάδα επιστημόνων αποτελούμενη από τον Ανατόμο Dr. J. Musgrave, Αρχαιολόγο Δρα Α. Prag και Δρα R. Neave, καλλιτεχνικό συνεργάτη των πανεπιστημίων Manchester και Bristol.

Η ομάδα αυτή παρουσίασε στο XII Διεθνές Συνέδριο Κλασικής Αρχαιολογίας που έγινε στην Αθήνα από 4-10.09.1983 την αναπλασμένη, όπως υποστηρίζουν, μορφή του βασιλιά Φιλίππου Β' που κατασκεύασαν. Επίσης παρουσίασε και τα τελικά της συμπεράσματα σύμφωνα με τα οποία «τα οστά της μεγάλης χρυ-

οσίς λάρνακας τάφου II ανήκουν στο Φίλιππο Β΄» (Υπουργείο Πολιτισμού, *Πρακτικά XII Διεθνούς Συνεδρίου Κλασικής Αρχαιολογίας*, Αθήνα 4-10.9.1983, τ. Α, ανάτυπο).

Η αναπλασμένη μορφή του Φιλίππου Β΄ τοποθετήθηκε αρχικά στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης αλλά μετά από κάποιο χρόνο αποσύρθηκε οριστικά. Ο Καθηγητής Ανθρωπολογίας Ν.Ι. Ξηροτύρης αναφερόμενος στο θέμα αυτό γράφει: «...αδύνατη είναι και η παρουσιασθείσα αναπαράσταση του νεκρού, η οποία είναι προϊόν φαντασίας, παρά επιστημονικής μεθόδου» (<http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=4&artid=4593479>).

Τα υπόψη πορίσματα της βρετανικής ομάδας επιστημόνων δεν με έπεισαν και για περισσότερες πληροφορίες προσέφυγα στις αρχαίες ελληνικές, και όχι μόνο, πηγές, από τις οποίες τα αποδεικτικά στοιχεία που είχαν προκύψει, αναφέρονται στα δύο σχετικά βιβλία μου (1993, 2001). Η εν λόγω ομάδα των Βρετανών έλαβε γνώση των σχετικών μου απόψεων και ο εκ των μελών της Δρ Α. Prag είχε την πρωτοβουλία να ανοίξει αλληλογραφία μαζί μου (1994). Η σχετική επιχειρηματολογία του δεν κατέστη δυνατό να με πείσει. **Οι λόγοι της αμφισβήτησής μου είναι οι εξής:**

- Όλοι οι βασιλικοί τάφοι στις Αιγές εσυλήθησαν από τον Πύρρο και τα οστά όλων των βασιλέων διασκορπίστηκαν, χωρίς εξαιρέσεις.

- Τα οστά του νεκρού του τάφου II που εξέτασαν οι Βρετανοί επιστήμονες δεν ανήκουν στο βασιλιά Φίλιππο Β΄, όπως αποφάνθηκαν οι παραπάνω τρεις ανθρωπολόγοι καθηγητές, αλλά σε άλλο νεκρό

- Όλα τα κτερίσματα των τάφων αφαιρέθηκαν από το βασιλιά Πύρρο και κανένα από τα υπάρχοντα σήμερα στους τάφους II και III ευρήματα, μεταξύ των οποίων «η ιερή ασπίδα της Τροίας που πήρε από το Ναό της Ιλιαίας Αθηνάς ο Μ. Αλέξανδρος, καθώς και ένα μέρος του οπλισμού του Δαρειού που περιήλθε ως λάφυρο στον Μ. Αλέξανδρο από τη μάχη της Ισού το 333 π.Χ.» δεν ανήκουν στο Φί-

λιππο Β΄ (Αρρ., *Αλεξ. Ανάβ.* Α 11, Β 11, ΣΤ 9-10, 11). Επίσης υπάρχουν ο θώρακας, το διάδημα, το ξίφος, η χρυσή κλίνη του Μ. Αλεξάνδρου καθώς και άλλα σημαντικά κτερίσματα, χωρίς να εξαιρούνται και οι ανισούψεις επίχρυσες κνημίδες που δεν σχετίζονται με τον βασιλιά Φίλιππο Β΄.

- Δεν συμμετέχει ο βασιλιάς Φίλιππος Β΄ στο κунήγι που εικονίζεται στην τοιχογραφία της πρόσοψης του τάφου II, γιατί αυτό δεν έγινε στη Μακεδονία αλλά στη Βακτριανή το 327 π.Χ. σε εποχή που ο Φίλιππος δεν βρισκόταν στη ζωή.

- Ο Αρριανός «φωτογραφίζει» θα λέγαμε την σκηνή του κунήγιου, στο κέντρο της οποίας κυριαρχεί έφιππος και στεφανηφόρος ο Μ. Αλέξανδρος (Αρρ., *Αλεξ. Ανάβ.* Δ 13/14).

Για τους παραπάνω λόγους και βάσει πολλών ακόμη αποδεικτικών στοιχείων, πιστεύω ότι τα οστά και τα κτερίσματα του τάφου II δεν σχετίζονται με το βασιλιά Φίλιππο Β΄, αλλά με άλλο μεγάλο Μακεδόνα βασιλιά που τάφηκε εκεί μετά τη σύληση των τάφων το 273 π.Χ.

Από την αναδρομή αυτή προκύπτει ότι οι πρόσφατες σχετικές ανακοινώσεις του J. Musgrave στον Τύπο και στα ΜΜΕ δεν είναι νέες. Περιλαμβάνονται από το 1984 στο σχετικό βιβλίο του Καθηγητή Μ. Ανδρόνικου και έκτοτε νομίζω ότι τόσο αυτές, όσο και η αναπλασμένη μορφή του βασιλιά Φιλίππου Β΄ που παρουσίασε, έπαυσαν να αναφέρονται.

Είμαι τελείως άσχετος με την ιατρική επιστήμη. Τα ιστορικά όμως αποδεικτικά στοιχεία που προκύπτουν για το υπόψη θέμα είναι σημαντικά και σε ορισμένες περιπτώσεις συντριπτικά και μου δίνουν το δικαίωμα να πιστεύω ότι τα πορίσματα της βρετανικής ομάδας υπό τον Δρα J. Musgrave, αποτελούν μια νέα επιστημονική πλάνη.

Τελειώνοντας, επιθυμώ να επισημάνω ότι με τις παραπάνω θεωρίες δεν δίνονται απαντήσεις στο παγκόσμιο ερώτημα για το ποια επιτέλους είναι η τριμελής βασιλική οικογένεια που είναι θαμμένη στους βασιλικούς τάφους II και III.

Φρονώ ότι μόνο από το άνοιγμα του φακέλου «ΒΕΡΓΙΝΑ», με το διάλογο

που χρόνια τώρα επιζητώ και οι αρμόδιοι αρχαιολόγοι δεν ανταποκρίνονται, και με μια νέα επιστημονική εξέταση των οστών και των ευρημάτων, η οποία πρόσφατα ζητήθηκε με ενυπόγραφη επιστολή από 27 επιστήμονες της Βέροιας προς τον Πρωθυπουργό της χώρας, πιστεύω ότι θα αποκαλυφθεί μια **μεγάλη ιστορική αλήθεια**. Αλήθεια η οποία κατά τρόπο τελείως αδικαιολόγητο παραμένει στο σκοτάδι, αποστερώντας την ιστορία του Ελληνικού Έθνους από λαμπρές σελίδες, που έγραψε ένας μεγάλος Στρατηλάτης και Εκπολιτιστής, που είναι ο **Μέγας Αλέξανδρος ο οποίος, οσοδήποτε και αν θεωρηθεί τολμηρό, επανήλθε νεκρός μετά το 273 π.Χ. στη γη που τον γέννησε μαζί με τη βασίλισσα Ρωξάνη και το δωδεκάχρονο γιο τους, βασιλιά Αλέξανδρο Δ΄ και επανατάφηκαν από τον Αντίγονο Γονατά στους βασιλικούς τάφους II και III αντίστοιχα, όπου και βρίσκονται σήμερα τα οστά τους.**

Συμπέρασμα

Δεν προκύπτει κανένα αποδεικτικό στοιχείο ότι ο βασιλιάς Φίλιππος Β΄, όσο και ο γιος του Αρριδαίος σχετίζονται με τα οστά, τα ευρήματα και την τοιχογραφία του κунήγιου στο ΙΙο βασιλικό τάφο της Βεργίνας. Επίσης η τελευταία του σύζυγος Κλεοπάτρα δεν προκύπτει ότι έχει ταφεί στον προθάλαμο του ίδιου τάφου αλλά στον τάφο I.

Περισσότερα στοιχεία για το θέμα αυτό στην ιστοσελίδα μου www.tdparapazois.gr, σε δύο σχετικά βιβλία μου που είναι εκτός εμπορίου και δίνονται τιμητικά σε ερευνητές της Ελληνικής Ιστορίας, καθώς και στα τεύχη 74 (2000), 78 (2001), 79 (2001), 86 (2003), 110 (2009), 115 (2010) του περιοδικού *Αρχαιολογία και Τέχνες* του Ιδρύματος Μελετών Λαμπράκη.

Τρ. Δ. Παπαζώης
Υποστρ. ε. α. - Ιστορ. Ερευνητής
τηλ.-φαξ: 2310 413419
e-mail: parazoitd@tdparapazois.gr,
url: www.tdparapazois.gr